

H. TOMESZ TÍMEA

¹ Eszterházy Károly Egyetem, Kommunikáció Intézet, Eger

¹ University of Eszterházy Károly, Institute of Communication Science, Eger

SPORTTUDÓSÍTÁSOK
HAGYOMÁNYOS MÉDIA/ÚJMÉDIA

*„A média tartalmazza a mindennapokat és
a mindennapok tartalmazzák a médiát”
(Silverstone)*

SPORT NEWS REPORTS
TRADITIONAL MEDIA / NEW MEDIA

Összefoglaló

Az egészséges életmód tudatosításában, a sportkultúra alakításában a médiának – és napjainkban inkább már az újmédiának – elengedhetetlen szerepe van. Gondoljunk csak az életmódprogramot kínáló honlapjára, közösségi-média-oldalaikra, illetve az ezek hatására megjelenő, egészségtudatosságukat hangsúlyozó civil posztolókra. Írásomban a sport és média kapcsolatát, szűkebb értelemben pedig a sporttudósítások jellemzőit, a 2016-os nyári olimpia tudósításait vizsgálom.

Kulcsszavak: tudósítás, média, szöveg, szerkezet, stílus

Abstract

The raising awareness in healthy lifestyle, the media - and nowadays it appears more in new media - has indispensable role in sports culture.

Think of the lifestyle program offering websites, social media pages, and all of these effect on people's private posts who care about their health.

This article explains the relationship between sport and the media, especially the features of sport news reports, concretely I investigate this kind of news reports of the 2016 Summer Olympics.

Keywords: reports, media, text, structure, style

A sporttörténészek álláspontja szerint a sporttevékenység szinte egyidős az emberiség történetével. Szerepe napjainkban – főként pedig a szabadidős sportoké – különösen felértékelődött, hiszen az egészségtudatosság fokozódásával a szabadidő aktív és hasznos eltöltése is hangsúlyosabbá vált. Az egészséges életmód tudatosításában, a sportkultúra alakításában a médiának – és napjainkban inkább már az újmédiának – elengedhetetlen szerepe van. Gondoljunk csak az életmódprogramot kínáló honlapjára, közösségimédia-oldalaira, illetve az ezek hatására megjelenő, egészségtudatosságukat hangsúlyozó civil posztolókra.

Sport, szabadidő, hivatás

A sport (futás, hajítás, önvédelem) kezdetben a harcokra való felkészülést szolgálta, majd két irányban fejlődött: az uralkodó osztályok sporttevékenysége továbbra is a harchoz kapcsolódott, emellett azonban az alacsonyabb rétegek is kialakították testgyakorlataikat és versenyzési szokásaikat, amelyek a munka jellegzetes alapmozdulatait őrizték (vö. Bánhidi 1971: 36). Az arisztokrácia századforduló előtti nemzedékeinek sporthoz való kötődését korabeli életrajzok, újságcikkek is mutatták. Rövid idő alatt világossá vált, hogy míg a nyelvi és egyéb elméleti képzésekben neveltetésük és instruktoraik révén az ifjú arisztokraták jól érvényesülhettek, addig a sportban atyáik presztízsét pusztán öröklött rangok alapján nem őrizhették meg.

A 19. század második felében zajló társadalmi változások – a polgárosodás, a szabadidő megjelenése – kedvező terepet biztosítottak a versengés civilizált formáinak elterjedéséhez, s így a sportolás minden korábbinál szélesebb csoportokat érintett. A sporttevékenységet egyre inkább önmagáért kezdik űzni, hadászati háttérük elhalványul, bár igaz, hogy még a 20. században is előfordul, hogy a sportra mint a katonai előképzés eszközére tekintettek.

A szociológiai kutatások egyik hipotézise szerint a különböző sportágak különböző társadalmi helyzetű embereket vonzottak, ezért a kutatók máig gyakori kérdése, hogy milyen kapcsolatban áll a társadalmi pozíció és a sportágpreferencia. „Amikor polgári tornáról, arisztokratikus atlétikáról vagy épp a munkások által is játszott futballról beszélünk, akkor e jelzőkkel azt szemléltetjük, hogy van egyfajta megfelelés (strukturális hegemonia) a társadalmi térben elfoglalt pozíció és bizonyos típusú – a szimbolikus térben különböző, változó pozíciókat felvevő – szabadidős tevékenységek preferálása között. E sportágak azzal képeznek relacionális struktúrát, hogy egymáshoz képest

lesznek polgáriak vagy arisztokratikusak, lesznek elit vagy plebejus sportok” (Szegedi 2005: 19).

A századforduló még egy nagyon fontos változást hozott: megjelent az első sportjáték, a futball, aminek már nemcsak sportolói, hanem nézői is voltak, s más sportágakkal ellentétben nem csupán alkalomszerűen tudott híveket toborozni. A futball megjelenése előtti sportok, a torna, az atlétika, a vívás, a lovaglás megegyeznek abban, hogy a versengés egyének között zajlik, akik szociológiai értelemben nem különböznek egymástól: „egy 19. század végi atlétikai verseny többnyire nem az egyes klubok, hanem az azonos klubba tömörülő, azonos társadalmi háttérű versenyzők, illetve szurkolók között zajlik. A kívülállók szinte kizárólag egyéni kvalitásaik alapján drukkolhatnak egyik vagy másik versenyzőnek” (Hadas–Karády 1995: 89). A futball ezzel szemben tömegsport – szurkolóinak száma alapján, és heterogén társadalmi összetétele alapján is. A nézők itt már nem egyéni versenyzőknek drukkolnak, hanem egy közösséggel azonosulnak. A két csapat mérkőzése egyúttal társadalmi jelentéstartalmak konfrontációjává is válik, a néző pedig egy szimbolikus harc résztvevője lesz.

Napjainkra a sport piacosodásával együtt járt az is, hogy a sportágak a történetiség során átalakultak. A sport területén elvárásként jelentkezett, hogy látványosak, izgalmasak, szórakoztatóak legyenek, azaz tv-közvetítések által eladhatóakká váljanak, így a sportágak szabályváltozásait is ezekhez a trendekhez igazították. (Müller 2009)

Sport és média

Nem véletlen, hogy a sport témavilága korán bekerült a sajtóba, később a rádióban, tévében pedig már kézenfekvő lett. Merthogy igény volt rá, és az igény rohamosan nőtt. A sajtóban – majd a rádióban, később a tévében – műfajok csiszolódtak ki a sportágak, mérkőzések bemutatására, sőt újságírók szakosodtak erre a területre. Végül megjelentek a speciális szaklapok, napjainkban sportcsatornák versenyeznek a közvetítési jogokért.

Az első sporttal kapcsolatos tudósítás 1733. május 5-én jelent meg az amerikai Boston Gazette-ben, ami egy angliai bokszmérkőzésről szóló tudósítás volt. Az elkövetkező időkben a megjelenő lapok esetenként beszámoltak díjazásos bokszmérkőzésekről, lóversenyekről, illetve hajós versenyekről. Az első, 1819-ben megjelenő sportfolyóirat, a *The American Farmer* azonban

már vadász- és horgászversenyekről, lövész- és kerékpáros viadalokról is közölt eredményeket. 1850-től rendszeresen megjelentek az újságokban sporthírek, az 1890-es évekre pedig már elkülönült a sportrovat is a lapokban. A technikai fejlődés, elsősorban a távírókészülék feltalálása lehetővé tette a sport kommunikációjának kontinenseken való átívelését, melynek következtében az angliai sporthírek is eljutottak az amerikai kontinensre.

Az első magyar sportlap 1857-ben indul Bérczy Károly szerkesztésében, címe: *Lapok a lovászat és vadászat köréből*. Persze sportról már korábban is írtak újságok, az első – még angol lapból átvett – sporthírt 1841-ben közli Kosuth a *Pesti Hírlapban* (Andok 2013: 113). A századforduló környékén már több szaklap is létezett: a *Sport* 1882 és 1899 között jelent meg, a *Tornaügy* című havilap 1883-ban indul, majd a *Herkules* című hetilap egy évvel később, 1884-ben. Ezek még inkább tájékoztató, a korabeli sportági szaktudományokat is felölelő, de közléseiket tekintve időben mindig megkéső folyóirat jellegű lapok voltak. Ebben csak az 1903-tól megjelenő *Nemzeti Sport* hoz változást, ami már általános testnevelési és sportügyekkel foglalkozott. A húszas évek elején hetente kétszer jelent meg, majd 1923 óta napilapként működik. Az időszaki lapok is egyre többször közölnek sport témájú írásokat, s hivatkoznak saját tudósítójukra, az 1880-as évek végétől a nagyobb napilapok (pl. *Pesti Hírlap*) már külön sportrovatot indítanak (Bánhidi 1971: 95). Az 1920-as évekre a szerkesztőségekben elkülönül a sportrészleg, az 1930-as években az MTI-nek már 10 fős sportosztálya működött.

A mai értelemben vett sporttudósítás első darabjai is a századforduló környékén jelentek meg az újságok hasábjain. Az első újkori olimpiáról 1896-ban már lényegében tudósításokat is olvashatunk, hiszen a *Pesti Hírlap* és a *Pesti Napló* levelek és magánbeszámolók alapján tájékoztatja a közönséget az eseményekről.

Az 1920-as évektől Amerikában már a sporteseménnyel egy időben, rádión hallgathatták a sportkedvelők a közvetítéseket. Ez alapvető változást hozott, hiszen lehetővé vált az azonnali információhoz jutás. A következő jelentősebb esemény sport és média kapcsolatában az 1936-os berlini olimpia közvetítése volt: „a játékok ideje alatt Olimpiai Újság jelent meg. A rádió 41 országba közvetítette az eseményeket. Ekkor kezdődtek az első televíziós kísérletek is. Leni Riefenstahl pedig 80 operatőrrel monumentális filmet forgatott az olimpiáról” (Umminger, 1992: 390). Hazánkban még az 1952-es olimpiát is csak rádión lehetett nyomon követni, az 1960-as római játékokat azonban

már a képernyőn is nézhette a meglehetősen alacsony számú televíziótulajdonos. Ez volt egyébként az első, nemzetközileg élőben közvetített olimpia, amelynél mindenki az olasz tévé műsorát vette át. A Magyar Televízió 34 órát közvetített a helyszínre kiküldött két sportriporter (Vitray Tamás, Radnai János) kommentárjával (Takács 2006).

Az 1950-es évektől a sport már állandó helyet kapott a televízió programjában, s ezzel a sportújságok, magazinok példányszáma is folyamatosan nőtt, a sportkedvelők ugyanis olvasni is akartak kedvenceikről. „Kezdetben a televíziós társaságok azért vállalták a sportközvetítést, mert nem került sokba, és vonzotta a nézőket. Hamarosan megváltozott a helyzet. A sportvilág felismerte, hogy piaci értéke van. A sportszövetségeket meg lehetett vásárolni” (Umminger 1992: 633). Ez azt jelentette, hogy egyes sportágak szövetségei ekkor még fizettek azért, hogy a televízió közvetítse eseményeiket. Egyre tágult a versenyek repertoárja a televízióban, az olimpiák mellett már egyéb, nagyszámú nézőt vonzó eseményeket (pl. labdarúgó-világbajnokság) is műsorra tűztek a csatornák.

Azzal, hogy a sport ekkora teret kapott a médiában, megváltozott a sport és a közönség viszonya, ami a közvetett sportfogyasztás dominanciájának kialakulásához vezetett. „Korábban a sportesemények közönsége nagyrészt olyanokból állt, akik maguk is művelték a nézett sportágakat, tehát szakértőnek tekinthetők. Mára ez megváltozott, a nézők jelentős része soha nem üzte az általa kedvelt sportokat, és sokan csak a televízión keresztül kísérik figyelemmel a sportvilág történéseit” (Urbán 1997: 17). A médiának és a sportnak is – abból következően, hogy a nézők jó része laikusnak tekinthető – másfajta élményt kell nyújtania: a szakmai bravúrok kevésbé kötik le a közönséget, sokkal inkább a látványelemeket értékelik. Megerősödött a sportban is a televízióra jellemző magazin műfaj, amiben sokkal fontosabb szerep jut a szerkesztésnek és az értelmezésnek, azaz a kísérszövegnek és a kommentároknak (Misovicz 1997: 29).

A médiának a sportszocializációban betöltött szerepe is vitathatatlan. A gyermekek, fiatalok, de még a felnőttek sporttal kapcsolatos attitűdjeinek alakításában is döntő jelentőségűek lehetnek azok a jelenségek, amelyeket a média a sport ábrázolása során kiemel. Amit a sportmédia bemutat, amiről beszél, illetve amire a reprezentáció során hangsúlyt fektet, mind-mind meghatározhatja a közönség észlelését a sporttal, sportolókkal kapcsolatosan. A médiában megjelenő sportolók mintaadóvá válnak a társadalom tagjai számára (vö. Gáldiné 2007).

Napjaink médiája – újmédia

Az első számítógépek és az internet megjelenése óta a médiafogyasztási szokások jelentősen megváltoztak, különösen igaz ez az újmédia-használat gyors és széles körű terjedése óta, aminek hatására korunkat a különböző digitális adathordozókon, újmédia-eszközökön megjelenő szövegek alkotása és befogadása jellemzi.

Az újmédia digitális és hálózatos jellegének köszönhetően korábban soha nem tapasztalt mennyiségű információ, médiatartalom vált tárolhatóvá, terjeszthetővé, hozzáférhetővé. A digitálisan rögzített tartalmak tehát már nem csupán a kultúra megőrzését, hanem kereshetővé tételét is jelentik (Szűts 2013: 15).

A digitális technika lehetővé tette a befogadói aktivitást, a befogadók felhasználóvá válását, így ma már bárki, akinek okostelefonja van, rögzíthet egy-egy eseményt, és nem meglepő, hogy a különböző közösségi oldalakon a felhasználóknak köszönhetően szinte pillanatok alatt értesülhetünk egy-egy balesetről, természeti katasztrófáról vagy egy sportesemény aktuális eredményéről. De az is szinte mindennapossá vált, hogy a hírműsorokban, hírportálokon járókelők mobiltelefonnal készített felvételeit látjuk az eseményeket dokumentáló képi anyagként, vagy forrásként idéznek egy e-mailt, internetes videómegosztón, közösségi portálon található tartalmat. A különböző politikai események, politikusok beszédei, nyilatkozatai a YouTube-on, Facebookon megosztva azonnal kommentálható tartalommal válnak.

A közösségi média megjelenésével megszűnt a hírek ciklikussága. A nyomtatott média naponta egyszer kínált híreket az olvasóknak, a hagyományos elektronikus média már naponta többször, de meghatározott időben, előre megszerkesztett folyamban. Ez a helyzet az internet, illetve a közösségi média megjelenésével gyökeresen megváltozott. A hírek áramlása folyamatossá vált, a befogadók nem előre szerkesztett rendben kapják az információkat, hanem maguk válogatnak. A digitális világ nem csupán a hírek ciklikusságának megszűnését hozta, az amatőr tartalmak a korábbinál jóval nagyobb közösség számára, lényegében valós időben váltak hozzáférhetővé. Tartalmi szempontból most már el kell különítenünk a klasszikus médiatartalmakat a felhasználók által létrehozottaktól. Az információkat ugyanis már nem csupán az újságírók gyűjtik és alakítják tudósítássá, nemcsak ők fogalmaznak kommentárokat, vezércikket, hanem azok „egy ökoszisztémából bukkannak fel, amelyben

az újságírók, tényközlő források, olvasók és nézők cserélik ki a birtokukban lévő információkat. Ez a változás 1999 körül kezdődött, amikor először lettek széles körben hozzáférhetővé a blogeszközök” (Standge 2011: 10). Az amatőr tartalmak publikálásának az elmúlt időszakban számtalan megnevezését találjuk a szakirodalomban: nevezték civil vagy független (civic), résztvevő (participatory), megosztott (distributed), szabad hozzáférésű újságírásnak. Mára a legelterjedtebb talán a civil újságírás megnevezés lett, amely professzionális intézményi vagy szakmai háttér nélküli online tartalom-előállítói tevékenységet jelöl, jobbra egyszemélyes, de mozgósíthat egy egész csapatot is, először blogok formájában, majd a Twitter, Facebook vagy egyéb közösségimédia-szolgáltatók segítségével független tartalomszolgáltatás formájában valósul meg. A 2000-es évek végétől a médiavállalatok számára egyre fontosabbá vált legitimálni magukat a civil médiával szemben. „Ahogy egyre több háztartásban jelent meg a szélessávú internet, és egyre többen kezdték a profi média felől is riválisnak értelmezhető online tartalomszolgáltatásra használni a kezdetben személyes közösségi kommunikációs eszközként bevezetett publikációs és megosztó szolgáltatásokat (blogok, Facebook, Twitter), a médiavállalatok képviselői és az újságírók egyre hevesebben próbálták magukat elhatárolni a civil tartalom-előállítóktól, és egyszersmind hangsúlyozni azok másodrendűségét” (Tófalvy 2015: 58). Mára már szinte minden tartalomszolgáltatónak vannak saját blogjai, van közösségimédia-felülete, és a legtöbb amatőr tartalmakat is felhasznál saját termékének előállításakor, azaz szinte lehetetlen meghúzni a határt a professzionális és amatőr, tradicionális és új között.

A felhasználói tartalmakat értelmezhetjük tágabban, amibe beletartozik minden médiatartalom, amely a közösségi oldalakra felkerül, és szűkebben, amikor az adott médiatartalmat nem szakképzett újságíró készítette, ennek ellenére bekerült a klasszikus médiumok tartalmi köré¹⁶.

Az újmédia egyik alaptulajdonsága a sebesség, ami a tartalomra és a formára is hatással van: a cél az üzenetek gyors célba juttatása, aminek következményeként rövidülnek a tartalmi egységek. A hangsúly a mondanivaló megfogalmazásáról a terjesztésre helyeződik. Míg korábban jól elkülöníthető volt egymástól a nyomtatott, illetve elektronikus, de még a rádiós és televíziós médiatartalom is, ma már – a technológia fejlődésével összhangban – szinte

¹⁶Ezek mellett megemlíthető talán még egy típus, amikor szakképzett újságíró magánemberként, saját közösségi oldalán oszt meg tartalmat egy-egy eseményről.

egységesedni látszik az oda-vissza átjárható, megosztható, szerkeszthető vagy előállítható, modularizált és újramixelhető, a befogadásban pedig egyre inkább individualizált médiatartalom (Myat 2010).

Teljesen új közlési-tájékoztatási felületet jelentenek a közösségimédia-alkalmazások, amelyek ma már nem csupán a felhasználók kapcsolatépítését teszik lehetővé. A folyamatosan frissülő üzenőfalon látható státuszjelentések, linkek, híradások adják azt a pluszt, ami miatt egyre népszerűbbek, s az újságírás megújítójának is látják.

A 2016-os olimpia médiareprezentációja

Az újmédia, a digitális technika megjelenése a médiaüzenetek tartalmi és strukturális, a hagyományos médiumok funkcionális változását is hozta. Vizsgálatom fókuszában a 2016-os nyári olimpia tudósításai álltak, az elemzett médiaüzenetek körét leginkább az úszással (elsősorban a Hosszú Katinka és Cseh László szereplését bemutatók) kapcsolatosakra szűkítve. Főként arra voltam kíváncsi, milyen eltérések mutathatók ki a nyomtatott napilapok és az újmédia (online lapok, közösségi média) tudósításai között. Az elemzéshez három napilap (Nemzeti Sport, Népszabadság, Magyar Hírlap) tudósításait, illetve ezen lapok online változatát, valamint a közösségi oldalakon (Facebook, Instagram) megjelent üzeneteket választottam.

Tartalom

A tudósítás a hétköznapi elbeszélések médiabeli megfelelője, társadalmi cselekvések elbeszélése. Funkciója hagyományosan az információközlés, a hiteles tájékoztatás, emellett azonban a befolyásolás eszköze is lehet. A tudósítás esetében a közlő hordozza a mondanivaló hitelét: a kommunikátor mindig személyes tapasztalataira hagyatkozva készíti el beszámolóját. Éppen ezért a nézőpont a szövegben, akár többféle módon is (névének feltüntetésével, nyelvileg, a megfelelő igealak használatával, a helyszín bemutatásával, hangulatfestéssel) jelölt, és ez különbözteti meg leginkább a hírtől. Televíziós tudósításokban vizuálisan is megjelenik.

A tudósító személyével kapcsolatban a sport esetében lényeges lehet, hogy melyik sportág eseményéről ki tudósít. Ennek kiválasztásában többféle szelekciós elv érvényesülhet (vö. Beck–Hadas 1997: 55). Egyrészt vannak sportágakra szakosodott riporterek, hiszen elengedhetetlen, hogy a közvetítő/tu-

dósító ismerje az adott sportág szabályait, szakkifejezéseit, másrészt ritkábban ugyan, de alkalmazza a nemek szerinti szelekciót is: a nők által szívesebben nézett, kedveltebb sportágak versenyközvetítéseit nők tudósítják (pl. torna, jégtánc), a férfi nézőkhöz kötődőket pedig férfiak.

A nézőpont jelöltségének, a tudósító személyének kérdése az újmédiában, különösen pedig a közösségi médiában gyökeresen megváltozik. Itt ugyanis bárki tudósítónak válhat, aki részt vesz egy eseményen, és annak történéseiről, eredményeiről, hangulatáról tájékoztatja a befogadókat. Ez pedig a valamilyen állandósult jellemzői alapján jól körülhatárolható műfajban határeltolódásokhoz vezet. A tudósításokat az újságírótankönyvek az objektív–szubjektív közlői szándék alapján létrehozott kategóriapár kettősségére építve az objektív műfajcsaládba sorolják: „Másképpen fogalmazva, a tudósító személyisége, valamint a jelenlét érzékeltetése, nem tolakodhat előtérbe, nem veszélyeztetheti a tudósítás funkcionalitását. Ami alatt azt értjük, hogy a tudósított esemény információt hordozó tartalmi része, objektív tárgy- és ténytudósága, valamint a helyszínt megjelenítő és érzékeltető elemei, megfelelő arányban és egységben kell, hogy álljanak egymással” (Szigethy 2008: 61)¹⁷.

A tudósítás funkciója hagyományosan az információközlés, a hiteles tájékoztatás. A befogadók elvárása is ez. Igaz, ez kb. az 1960-as évektől kezdve fokozatosan lazul, amikor is az USA-ban megszületett az újságírásnak egy új formája, s szakítva a korábbi hagyományokkal, előszeretettel kezdtek irodalmi eszközöket is alkalmazni a megformáláskor. A cél tehát már nem pusztán a tájékoztatás volt, hanem az is, hogy mindezt szórakoztatva tegye. A tájékoztatás és a szórakoztatás mellett – ahogyan arról korábban már részletesebben is szóltam – a tudósítás a befolyásolás eszköze is lehet (H. Tomesz 2009). Az esemény bemutatása ugyanis keretbe foglalással történik, azaz a médiaszövegekhez olyan tudásszervező struktúrák, sémák kapcsolódnak, amelyekben a

¹⁷„A tudósítás a hír rokona, bár a hír az információs, a tudósítás pedig a róla elnevezett műfajcsaládba tartozik. A tudósításnak ugyanúgy válaszolnia kell a ki (mi), mit, mikor, hol, miért és esetleg a hogyan kérdésre. A két műfaj közötti alapvető különbség az, hogy a tudósításban az újságíró a saját maga által látott, tapasztalt, átélt eseményről tájékoztat.” (Balázs–Szayly–Szilágyi 2005:26).

„... a tudósításként megfogalmazott közlésnek valamifajta egyéni hangvétele alakul ki. Tartalmazhatja a körülmények, a helyszín leírását; hivatkozás történhet benne mások véleményére; a hírrel szemben inkább magán hordozza megfogalmazójának stílusjegyeit, sőt a szerkesztőség gyakorlatától függően, korlátozott mértékben, véleménye kifejezett érzékeltetésére is lehetőséget teremthet.” (Domokos 2005: 253)

befogadók értelmezhetik az eseményeket. A keretezéssel az újságíró elszigetelt ténydaraboknak adhat értelmet. Ha ezt megteszi – márpedig ez szinte elkerülhetetlen –, elszakad a tiszta objektivitástól, s akaratlanul is elfogulttá lesz.

Az újmédia sporttudósításaiban felértékelődik a nézőpont szerepe, előtérbe kerül a szubjektum, az üzenet leglényegesebb elemévé válik az a nézőpont, amelyből a közlő az üzenetet (és így a világot) megkonstruálja.

Hagyományosan a tudósítás (a hírekhez hasonlóan) válaszol a műfajismereti könyvekben megadott képlet – 5W + 1H – kérdéseire, vagyis tartalmazza azt, hogy ki, mikor, hol, mit, hogyan és miért tett.

Ki tette: a vizsgált szövegek mindegyikében szerepelt.

Mikor tette: ez esetben az események az olimpián történtek, tehát olyan információ, amit nem szükséges megfogalmazni, hiszen a befogadó háttértudásában benne van, hogy aznapi, esetleg előző napi történésről van szó.

Hol tette: ugyanaz mondható el erre a kritériumra is, mint az előzőre. Mindenki előtt ismert, hogy hol történik az esemény, ezért nem lényeges eleme a tudósításnak. Ennek ellenére előfordul, hogy megjelenik a szövegben:

„Az amerikai és az ausztrál küldöttség után a magyar úszócsapat érdemelte ki a leggazdagabb kollekciót (három arany-, valamint két-két ezüst- és bronzérem) Rió de Janeiróban” (Népszabadság, augusztus 15.)

„Hosszú Katinka és Szász Emese aranyérmes a riói olimpián” (Népszabadság, augusztus 8.)

„Szász Emese és Hosszú Katinka révén két aranyérmet nyert a magyar csapat a riói olimpia első hivatalos versenynapján” (Magyar Hírlap, augusztus 8.)

Miért tette: a legtöbb esetben szerepelt.

Hogyan tette: minden esetben szerelt:

„A 400 méteres vegyes úszás királynője szenzációs világrekorddal, a második helyezett amerikai Maya Diradót négy és fél másodperccel maga mögé utasítva nyerte meg élete első olimpiai bajnoki címét” (Magyar Hírlap, augusztus 8.)

„Ezzel a vegyes úszás egyedüli uralkodója lett” (Magyar Hírlap, augusztus

„Földön túli teljesítményét mi sem jelzi jobban” (Népszabadság, augusztus 8.)

A sporttudósítást speciális tudósításnak tekinthetjük, hiszen az eredmény közzététele mellett a cselekmény visszaadása, a történetek mikéntje, dramaturgiája, a fordulatot hozó mozzanatok megjelenítése nem csupán formai elem (Szigethy 2002: 64).

Ahogy Balázs Géza megállapítja, a sporttudósítás legfontosabb eleme a sportág meghatározása, valamint az eredmények ismertetése, s ami új elem a hírhez képest, hogy a tudósító emellett a legizgalmasabb, legjellemzőbb akciókat is bemutatja, visszaadva ezzel a sportesemény hangulatát. (Balázs 1999: 18)

Az újmédia olimpiai tudósításai esetében az események bemutatása, az eredmények közlése is háttérbe szorul. Az üzenet fókuszában a közlő áll, mert míg egy váratlan esemény (baleset, természeti jelenség, katasztrófa) prezentálásakor a történések megörökítése, drámaiságának visszaadása a cél, lehetőleg gyorsan, megelőzve a professzionális platformokat, erre itt nincs szükség (felkészült stábok, szakosodott tudósítók megteszik ezt).

A sporttudósítás az identitás, csapathoz tartozás tolmácsolója. A kötődés – ami lehet egyénhez fűződő (például egy nemzetközi versenyen, amennyiben a sportoló hazánkat képviseli), és lehet csapathoz fűződő – minden esetben bo-

nyolult érzelmek, attitűdök megvalósulása, amelyek közül mindig azok válnak hangsúlyossá, amelyek az adott összefüggésrendszerben érvényesek (Hadas 1997: 50). Ezek a tartalmak szorosan kapcsolódnak az egyén korábbi tapasztalataihoz. Az identitás, csapathoz kötődés kérdése különösen hangsúlyossá válik egy nemzetközi eseményen (Európa-bajnokság, világbajnokság, olimpia). Ennek egyik legmarkánsabb megvalósulását láthattuk 2000-ben a sydney-i olimpián, ahol egy bennszülött származású ausztrál sportolónő a nemzet lányaként gyújtotta meg az olimpiai lángot.¹⁸ Bernstein és Blain (2003) az olimpiai játékok megnyitója és az azt követő események, versenyszámok közötti szimbolikus ellentétre hívja fel a figyelmet: míg a megnyitóünnepség a békét és az összetartozás érzését sugallja, a versenyeken már valójában a nemzetek csatája zajlik. Az identitás kifejezése, a versenyzők, csapatok éltetése a tudósításokban kétféle formában jelenik meg. A tudósító az eredmény közzétételén túl igyekszik visszaadni az esemény hangulatát is, ezért a fabuláris részben idézheti a közönség által skandált rigmusokat, de az átélt, tapasztalt érzelmi-indulati reakciókat saját megfogalmazásában is közölheti.

„...a lelátón ülők is feszülten figyeltek, hiszen az első pillanattól kezdve hatalmas volt a verseny” (Nemzeti Sport, augusztus)

„Shane Tusup végig ezer fokon égve buzdította a medence széléről” (Népszabadság, augusztus 8.)

„Mindenki talpon az uszodában, egy emberként szurkolnak a magyar lánynak, aki Bajáról indult el, hogy meghódítsa a világot” (Nemzeti Sport, augusztus 8.)

„Az uszoda egy emberként lélegzik, húzzák Katinkát a rekord felé” (Nemzeti Sport, augusztus 8.)

„Katinka körbenéz, a közönség tombol” (Nemzeti Sport, augusztus 8.)

Szerkezet

A reprezentációt segíti, a megértés keretéhez hozzátartozik ezenkívül a médiaszövegnek a gondolkodásmódok hasonlóságán alapuló formális szerveződése is. A történetek szerkezeti sémáinak a befogadásban, felidézésben legalább olyan fontos szerepe van, mint a szövegalkotásban. A felidézés során ugyanis

¹⁸Vö.: www.fn.hu/olimpia/20080805/sydney_2000_visszatert_olimpiai

nem teszünk mást, mint hogy a meglévő cselekvési sémáinknak megfelelően rekonstruáljuk a történeteket. A hétköznapi elbeszélő szövegek felépítése kronologikus, követi az események időrendjét. A hírekben, tudósításokban az elbeszélés rendje más séma szerint alakul: legtöbbször fordított időrendet követ. A történet lineáris rendjét megtöri a hírérték, ezért az események legfontosabb részlete, vagyis a végkifejlet kerül a kommunikátum elejére, mert ez az, ami a legnagyobb hatást képes kiváltani. Az újságíró szakmában ezt a struktúrát fordított piramis szerkezetnek nevezik. A sporteseményről szóló beszámolók megfelelnek ennek a struktúrának. A legtöbb esetben a verseny vagy a mérkőzés végeredménye kerül az összefoglalásba (ami előfordul, hogy tipográfiaiilag nincs elkülönítve a szöveg további részétől), majd időrendben haladva mutatják be a verseny menetét, dramaturgiáját, kiemelve a legjellemzőbb akciókat, legizgalmasabb pillanatokat.

Minden esetben találunk háttérinformációkat is a szövegben, amelyben a szerző bemutatja a körülményeket: lefesti a verseny hangulatát, tudatja a csapat vagy sportoló korábbi eredményeit. A kommentár részben idézhetik a sportoló, csapattag vagy szakértő véleményét, amely egyúttal értékelése is lehet a látottaknak, illetve megfogalmazhatják várakozásaikat is: milyen további eredményre lehet számítani, mikor láthatjuk újra pályán a csapatot vagy a sportolót.

Az egyes részek a sporttudósításokban fölcserélődhetnek: indulhat a szöveg a körülmények leírásával is. Ezekben az esetekben vagy a sportesemény hangulata, az azt megelőző várakozás volt kiemelt fontosságú, vagy a verseny végeredménye volt annyira váratlan, hogy ezt a tudósító igyekezett a befogadókkal is érzékelteni. A szerkezeti egységek fölcserélésének célja tehát az izgalom fokozása (lásd 1. sz. melléklet).

A tömegkommunikációs csatorna kiválasztása eltérő befogadási mechanizmusokat eredményez, tehát más-más kognitív feladat elé állítja a befogadót, és egyúttal hatással van a kommunikációs üzenet strukturálódására is. Az újságíró szakma a nyomtatott hírek szerkezeti ábrázolására a fordított piramis modellt alkalmazza, az elektronikus közlésű hírek, tudósítások szerkezetét pedig körkörösnek, mozaikosnak nevezi. Ez utóbbi alkalmazkodva a befogadói igényekhez a legfontosabb információt ismétli, ezzel keretet adva a történetnek. A rádiós és televíziós publikálásnál fontos körülmény, hogy a közölt információkat egyszeri hallás után kell a befogadónak megérteni, azaz nincs lehetőség újrafeldolozásra, az információ nem térben, hanem időben terjed.

A digitális információtechnika megsokszorozta a befogadói szabadságot, önállóságot. A befogadót persze mindig is aktívnak lehetett tekinteni, aktivitása azonban korábban jobbra a jelentéskonstruálási folyamatra (a média-szövegek értelmezésére) korlátozódott. Ma már azonban az információk kiválasztásában, szelektálásában, a médiaüzenetek tartalmának és struktúrájának kialakításában is tevékeny része van. A nyomtatott média az olvasás, megértés készségét kívánja, amelyek segítenek az összefüggések feltárásában, az értelmezésben. A befogadás az elektronikus média esetében egyszerűbb, bár fókuszáltabb. Nincs szükségünk különösebb kompetenciákra a tartalmak befogadásához. Az újmédia azonban már megköveteli a technológiai-informatikai nyelv ismeretét is. „Az újságot tartva még saját elménk (lelkünk, meggyőződésünk) szervezi a médiakommunikációt. A számítógép előtt ülve már egy másik agy szervezi gondolkodásunkat. Mára nem mi kommunikálunk témákról, hanem a témák kommunikálnak rólunk” (Aczél 2012: 128).

Az újmédia-tartalmak nem lineáris szerveződésűek, szerzőik nem lineáris szöveget alkotnak, és a befogadótól sem lineáris befogadást várnak. Az olvasás ebben az esetben nem a megírt sorok követését jelenti, a szöveg nem lezárt és megváltoztathatatlan narratíva (mint például a könyvekben vagy nyomtatott újságokban). A befogadó maga is részt tud venni annak alakításában, a linkek segítségével ugyanis átjárhatóvá válnak a médiaüzenetek, tetszőlegesen összekapcsolhatók, tehát nem olvasni kell azokat, hanem irányítani. Minden elolvasott szövegrész után szabadon választhatunk a következőről, s az egyes szövegek így tetszőleges szövegrészekből alakíthatók ki. Az ilyen módon szerveződő szövegre Theodor Nelson a hipertext kifejezést használta, amely az ő meghatározásában az egymással több szinten összekapcsolódó, így változó módokon befogadható, gyakran video-, vagy hangfájlokhoz vezető linkeket is tartalmazó szöveget jelent. Ezt tapasztalhatjuk az olimpia tudósításai esetében is. Az internetes lapok tudósításai már nem a nyomtatott médiaüzenet elektronikus változatai, hanem – alkalmazkodva az új médiakultúrához – linkes szerveződésűek, szabadon megoszthatók, alakíthatók (lásd 2. sz. melléklet).

Megváltozik az alkalmazott kódok aránya is, a korábbi verbális túlsúlyt felváltja a vizuális. Általában a kép az, ami elsőre megragadja a figyelmet, ami a leggyorsabb váltásra képes, ami interakcióra csábít. A kép azonban más információval szolgálhat a digitális bevándorlóknak és mással a bennszülötteknek. Azoknak, akik könyveket nőttek föl, a látvány nem csak önmaga, a primer jelentésen túl sok másnak is szimbóluma lehet, a kialakult fogalmi keret lehe-

tővé teszi ugyanis metaforák alkotását is, míg az újmédia-generációnak a kép nem jelent mást, mint önmagát (Greenfield 2009: 173).

Stílus

A sporttudósítások tartalma sematizált, információtartalma rendkívül tömör. Nagyon leegyszerűsítve azt is mondhatnák, hogy csupán háromféle adatot közölhet: nyert, veszett, döntetlent játszott. Éppen ezért a nyelvi megformálásnak megnő a szerepe, a stílus, a közlő személyisége az, ami fogyaszthatóvá, érdekessé teheti a közleményt.

A tudósítások többnyire a sportesemény közvetítése után íródnak, és szükségszerűen átadják azok hangulatát is, itt-ott értékelik a látottakat, hallottakat. A közvetítések során a kommunikátor nagyon sok képszerű elemet használ – a legtöbb esetben metaforát, egy-egy izgalmasabb szituáció kapcsán túlzást, a történetek értékelésekor esetleg iróniát. Ezeket az eszközöket többnyire a tudósítások is őrzik. Tehát a stílust maga a mondanivaló adja.

„Ahogyan a mondabeli Midász király kezében minden arannyá változott, úgy csillan meg Hosszú Katinka bőréen és úszódresszén is fénylő aranypor, ahányszor csak kiszáll a medencéből egy-egy döntő után” (Népszabadság, augusztus 8.)

„Hosszú Katinka, a Vaslady nedvesen sem rozsdásodott be. Ilyen az, amikor egy hal az emberi lények között próbálkozik” (Népszabadság, augusztus 8.)

Az expresszivitás fokozására gyakran túlzásokat is használnak:

„Hosszú Katinka lábai előtt hever a világ, miután megmutatta, hogy a földkerekség legjobbja” (Nemzeti Sport, augusztus 8.)

„Csoda. Vagy egyszerűen csak realitás? Hosszú Katinka 400 méter vegyesen abszolút favoritként ugrott a medencébe. De hogy a VILÁGCSÚCSOT MEGDÖNTVE, ÚRIDÓVEL szerzi meg első olimpiai címét?” (Nemzeti Sport, augusztus 8.)

„Évek óta ő a sportág – olimpián eddig koronázatlan – királynője” (Népszabadság, augusztus 8.)

„Földöntúli teljesítményét mi sem jellemzi jobban” (Népszabadság, augusztus 8.)

Némelyek a fejlemény bemutatására hivatottak:

„Karcsapásról karcsapásra faragott a hátrányából, és hetvenöt-nyolcvan méternél már látszott, hogy elkapta az aranyéhség” (Népszabadság, augusztus 8.)

A figyelem megragadására, az érdeklődés felkeltésére szolgálnak a szójátékok, amelyekkel jobbra a címekben találkozhatunk:

Leány a háton (Népszabadság, augusztus 8.)

Hiába gyúrta (Gyurta Dániel, a 200 méteres mellúszás olimpiai bajnoki címvédője nem jutott a szám középdöntőjébe) (Népszabadság, augusztus 8.)

Cseh: elszállt a pillangó – képaláírás (Népszabadság, augusztus 8.)

Golden Lady (utalás egy címben Hosszú Katinkára) (Népszabadság, augusztus 8.)

Ász Emese (utalás egy címben Szász Emesére) (Népszabadság, augusztus 8.)

Kozák kajakra királynő (utalás egy címben Kozák Danutára) (Népszabadság, augusztus 19.)

Honi Kozák (utalás egy címben Kozák Danutára) (Népszabadság, augusztus 19.)

Nagyon gyakran használnak állandósult kifejezéseket is. Így például:

Nem minden kezdet nehéz (Nemzeti Sport, augusztus 8.)

A televíziós sporttudósításokban az információt a kép és a hang együtt hordozza. A tudósító a képet tölti meg tartalommal, hiszen nem azt kell elmondania, hogy mi történik (azt mindenki látja), hanem többletinformációt kell adnia, amit a stílussal tud biztosítani. Csak ezáltal tudja a nézőt a képernyő előtt tartani. A történet adott, a drámaiságot különböző stilisztikai elemekkel lehet biztosítani.

Összegzés

A sporttudósítás természetes velejárója tehát a metaforikus nyelvhasználat, amely az énmegjelenítés szolgálatába állíthatók. A médiatartalom fogyaszthatósága, sikere a formán múlik, vagyis azon, „megtaláljuk-e a prezentációnak azt a módját, mely kellően kreatív az érdeklődés fenntartásához, de nem annyira formabontó, hogy értelmetlen legyen a befogadók számára” (Andok 2015: 65). Az újmédia nem csupán a tartalmak átalakulását hozta, hanem befolyásolta a szövegszerveződés mintázatait is, azaz a posztmodern média korában nemcsak az interakció formája változik, hanem a kommunikáció műfjai is. A digitális információtechnika a médiaüzenetek szerveződését, a műfajok formáját is átalakította.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Aczél Petra 2012. Médiaretorika. Magyar Mercurius. Budapest

Aczél Petra 2014. Újmédia-tudatosság: akinek nem inge, ne vegye magára. In: Digitális Nemzedék Konferencia Konferenciakötet (Hülber László szerk.). ELTE, Budapest

Aczél Petra szerk. 2015. Műveljük a médiát! Wolters Kluwer. Budapest.

Andok Mónika 2013. A hírek története. L'Harmattan Kiadó, Budapest

Balázs Géza – Szayly József – Szilágyi Árpád 2005. Médiaismeret. DUE. Budapest

Bánhidi Zoltán 1971. A magyar sportnyelv története és jelene. Akadémiai Kiadó, Budapest

Beck László–Hadas Miklós 1997. Olimpia és nemzeti identitás. Jel-kép 1997/1 49–59

Bíró Melinda 2007. Survey of different types of communication in swimming education

Wychowanie Fizyczne i Sport / Physical Education and Sport 51: pp. 1–4.

Domokos Lajos 2005. Press and PR. A médiatevékenység, a szervezeti és az

üzleti kommunikáció alapjai. Teleschola Könyvek. Budapest

Gáldiné Gál Andrea 2007. Sport és társadalmi nem a 21. század elején a média tükrében Magyarországon (kézirat). Elérhető: http://phd.semmelweis.hu/mwp/phd_live/vedes/export/galandrea.d.pdf Letöltve: 2016. szeptember 2.

Hadas Miklós – Karády Viktor 1995. Futball és társadalmi identitás. In: Replika 17–18. 89–120

Kapi Márton – Bíró Melinda 2009. A magyar sportszaknyelv helyesírásának dilemmája. Magyar Sporttudományi Szemle 10:(38) p. 32.

Misovicz Tibor 1997. Mi megy a tévében? A sportműsorok változása. In: Jel-Kép, 1. 23–34

Myat Kornél 2010. Médiaelméletek és a késő-modern médiakörnyezet. In: Médiakutató, 2010 nyár

Müller Anetta 2009. A legújabb trendek a sportmarketing és menedzsment területén. In: Magyar Sporttudományi Társaság Sportinnovációs Szakbizottság Évkönyve. 59–63. p. 2009.

Rétfalvi Györgyi 2012. Új média. In: Média, kultúra, kommunikáció. Libri Kiadó. Budapest.

Silverstone, Roger 2010. Médiaerkölcs. Napvilág Kiadó. Budapest

Greenfield, Susan 2009. Identitás a XXI. században. HVG Könyvek. Budapest.

Szigethy András 2008. Tájékoztató műfajcsalád. In: Bernáth László (szerk.) Bevezetés a műfajelméletbe. Dialog Campus Kiadó–MUOSZ. Budapest–Pécs

Szűts Zoltán 2013. A világháló metaforái. Bevezetés az új média művészetébe. Osiris Kiadó, Budapest.

Takács Ferenc 2006. Régi idők sportérmei. Tandem Kiadó, Budapest

Tófalvy Tamás 2015. Digitális technológia, kultúra és az újságírás határai:

Hogyan formálja a kultúra technológiát? In: Médiakutató, ősz, 55–65.

Tomesz Tímea 2009. A befolyásolás mint a tudósítás szövegszervezője. In: Hatékony nyelvi, idegen nyelvi és szakmai kommunikáció interkulturális környezetben. (Kukorelli Katalin szerk.) Dunaújvárosi Főiskola, Dunaújváros, 184–194

Umminger, Walter 1992. A sport krónikája. Officina Nova, Budapest

Urbán Ágnes 1997. Sportüzlet, média és társadalom. In: Jel-Kép, 1. 15–22

Források:

www.nol.hu_

www.nemzetisport.hu

www.magyarhirlap.hu

www.facebook.com

Instagram

MELLÉKLET

1. számú melléklet

ZONGORA A FEJRE
MESTERI EZÜSTHÁRMAS

Azokat az arcokat látni kellett... Az olimpiai uszoda vize még pezsgett, a célba érkezők által csapott hullámok még nem csendesedtek el, amikor a célnál visszaforduló és az eredményjelző táblát keresők szeme előbb kerekre nyílt, majd szinte egyszerre neveltél magukat.

1. Joseph Schooling, Szingapúr, 50:39
2. Michael Phelps, Egyesült Államok, 51:14
2. Chad le Clos, Dél-Afrika, 51:14
2. Cseh László, Magyarország, 51:14

Ilyen van?

A jelek szerint igen, bár gyaníthatóan még a sporttörténészeknek is alaposan utána kellene nézniük, hogy előfordult-e valaha az olimpiák úszóversenyein, hogy hárman századra azonos időt úsznak. A százméteres pillangó fináléjáról van szó, amely magyar szemmel nézve a riói játékok pénteki versenynapjának egyik legjobban várt döntője volt.

Az ok ismert: Cseh László.

Mindenki, talán még maga Cseh is arra volt kíváncsi, hogy a 200 m pillangó betlije után (az aranyesélyesként rajtoló magyar teljesen szétesve a hetedik helyen végzett) képes lesz-e talpra állni. Az előfutam és az elődöntő is jól sikerült, Cseh a negyedik idővel kvalifikálta magát a hatos pályára, Michael Phelps a kettesre, Chad le Clos az ötösre került, míg a négyesen a középdöntőben a legjobbat úszó Joseph Schooling rajtolt.

Persze ahol Phelps úszik, ott mindig történik valami (általában az, hogy nyer...), a lelátón ülők is feszülten figyeltek, hiszen az első pillanattól kezdve hatalmas volt a verseny. A szingapúri végig a többiek előtt járt egy kicsivel, és nem is lehetett megelőzni, de az az örült verseny, amely mögötte zajlott,

17.45. Hic. Az első magyar finálé. Az első magyar érme. Szász Emese érme. Az aranyért az olasz Rossella Hammingo jön. Kétszeres világbajnok, bagatell!

Csendre intenek mindenkit az arénában. Nem szükséges. Csúszgás. Csörrenés. Találat. Találat. Találat. Sok a tus. Fianango meg vezet. Jeges fuvellát, a klíma hozzátesz még egy kicsit a hangulathoz. 9:6 oda, 10:6 oda. „Italia, Italia” – zöggök a feketén. Innen már bravúr kellene. Jön. A bravúr és Szász Emese. 7, 8, 9, 10. Kap egyet, majd 11:12 volőslőndtlenül hőstni, a közönség hűrgésétől kísért akció után.

Mindenki megkapja a thrillert, amiért jött.

Aztán Szász Emese előlép a thriller abszolút főszereplőjévé, mondhatni, lejátsza a képernyőről az ellenfelet. Végtelen koncentrációval, végtelen higgadtsággal, végzetlenül ügyes kézzel dolgozik: 12:12, 13:12, 14:12.

Egy tusa az első magyar olimpiai arany foci de Jancsóban.

Az utolsó együttes találat. Egy pillanatra megdermed mindenki. Aztán egy pillanat alatt felfogja mindenki. Szász Emese olimpiai bajnok!

A szőke, 176 centi magas főhősnő a páston áll és sír. Éremért jött, azt mondta. Arany lett. Sokáig ezüstnek tűnt, majd jött a fordítás. „A” fordítás. Az aranyfordítás.

Kipakolják a kék pástra, a zöld fények elé a sárga dobogót. Felvonják a piros-fehér-zöld zászlót.

A feszültségnek vége. A főhősnő elnyerte jutalmát.

Gyanúsán csillog mindenkinek a szeme.

Többek között a főhősnőnek is.

MEGOSZTOM

Méret a Facebookon

HOL LEHET KÖVETNI AZ NSO-T?

Követni

YouTube

Follow

Instagram

HOZZÁSZÓLÁSOK

A hozzászóláshoz kérlek lép be!

fulesferi

2016. 08. 07. 14:29

Óriási élmény volt végig izgulni a döntőt, és egyenősen óriási EMESE teljesítménye. 4 találat hátrányból posztimisták voltunk, de ha! ismét EMESE nem volt az! Kulcsár mester óriási erőt hozott neki, látszott a tv-n keresztül. A MESTER-nek is nagy gratuláció! Feltehetően este volt, köszönjük!

papamaci123

2016. 08. 07. 12:40

Szívvel gratulálók! Iskolapéldája volt a türelmes, megfontolt közölemnek. Legyen példa minden kiskölnak: a türelm nem csak rózsát terem – aranyat ér. Köszönjük, Emese!

jbotori

2016. 08. 07. 11:16

5	GER	17	10	15
6	JPN	12	8	21
7	FRA	10	18	14
8	KOR	9	3	9
9	ITA	3	12	8
10	AUS	8	11	10
12	HUN	3	3	4

Forrás: www.nemzetisport.hu (2016. augusztus 6.) Letöltve: 2016. szeptember 3.